

Η συνεισφορά όλων των ανθρώπων

[Γεώργιος Χρούσος](#)

02.04.2026

12:01

Η επιτυχία του είδους μας οφείλεται σε δύο μεγάλες εξελικτικές ιδιότητες του ανθρώπινου εγκεφάλου: τη λογική και την ηθική.

Ο σεβασμός στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια θεμελιώνεται στην αναγνώριση της έμφυτης αξίας κάθε ανθρώπου, ανεξάρτητα από τις ικανότητες ή την κοινωνική του θέση. Η διασφάλιση αυτής της αξιοπρέπειας επιτρέπει στα άτομα να ζουν με αυτοσεβασμό, να αναπτύσσονται ελεύθερα και να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία. Αντίθετα, η παραβίασή της οδηγεί σε διακρίσεις, περιθωριοποίηση και απανθρωποποίηση. Η προστασία της, επομένως, αποτελεί ηθικό θεμέλιο για έναν δίκαιο και ανθρωπιστικό κόσμο.

Η επιτυχία του είδους μας οφείλεται σε δύο μεγάλες εξελικτικές ιδιότητες του ανθρώπινου εγκεφάλου: τη λογική και την ηθική. Αν και η συνεισφορά της πρώτης είναι προφανής, ο Μάικλ Τομασέλο αποδίδει την υπεροχή και επικράτηση του ανθρώπου περισσότερο στη δεύτερη – στις αρετές της [ενσυναίσθησης](#), του αισθήματος δικαιοσύνης και της αμοιβαίας προκοινωνικότητας. Αυτές οι ιδιότητες συνέβαλαν στη δημιουργία ανθρώπινων

δεσμών, συνεργασίας και κοινοτήτων που επέτρεψαν στο είδος μας να επιβιώσει και να προοδεύσει.

Ωστόσο, η ανθρώπινη εξέλιξη δεν καθορίστηκε μόνο από τους πιο ευφυείς ή τους πιο ενάρετους. Η ποικιλία στη γνωστική νοημοσύνη και στη συναισθηματική ευαισθησία φαίνεται να διαδραμάτισε ρόλο στη διαμόρφωση ισορροπημένων κοινωνιών. Άτομα με χαμηλότερη γνωστική λειτουργικότητα, αν και συχνά υποτιμημένα, συμβάλλουν ουσιαστικά στην καθημερινή λειτουργία των κοινοτήτων, εκτελώντας πρακτικούς και σταθερούς ρόλους. Σε στιγμές κρίσης, η αμεσότητα και η απλότητά τους μπορεί να αποδειχθούν πλεονεκτήματα, καθώς ενεργούν χωρίς να παραλύουν από τον φόβο ή την υπερανάλυση. Αντίστοιχα, άτομα με μειωμένη συναισθηματική ενσυναίσθηση – που συχνά χαρακτηρίζονται και από ασυνήθη αποφασιστικότητα και ψυχραιμία – έχουν σε ορισμένες ιστορικές συγκυρίες παίξει ρόλους κρίσιμους. Σε περιόδους πολέμου ή απειλής, τέτοιες προσωπικότητες μπόρεσαν να πάρουν ριψοκίνδυνες αποφάσεις, αδιανόητες για πιο επιφυλακτικούς, ευαίσθητους και ενάρετους ανθρώπους. Παρότι μπορεί να είναι αμφιλεγόμενοι, η παρουσία τους έχει, παράδοξα, και με τον τρόπο της, κατά καιρούς συμβάλλει στην επιβίωση και εξέλιξη του είδους.

Κάθε άκρο όμως κρύβει σοβαρούς κινδύνους: μια κοινωνία υπερβολικά εξαρτημένη από άτομα με περιορισμένες γνωστικές δεξιότητες θα δυσκολευτεί να προοδεύσει, ενώ μια κοινωνία με υπεροχή ψυχρών, ανάλγητων χαρακτήρων μπορεί να γίνει τυραννική ή αυτοκαταστροφική. Η ισορροπία είναι το κλειδί: η συνεργασία και η συμπληρωματικότητα διαφορετικών τύπων ανθρώπων καθιστούν μια κοινωνία λειτουργική και ανθεκτική. Όλοι πρέπει να έχουν τη δική τους αξιοπρέπεια και δυνητική συνεισφορά. και εδώ πρέπει να αναφερθούμε στο τι οφείλει να κάνει μια κοινωνία με αυτές τις ακραίες και δυνητικά βλαπτικές μειοψηφίες του πληθυσμού.

Η επιστήμη επιβεβαιώνει ότι η εμβρυϊκή ζωή και η πρόωμη παιδική ηλικία – ιδίως τα πρώτα πέντε με έξι χρόνια – είναι περίοδοι κρίσιμες για τη γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη. Η νευρωνική πλαστικότητα και η επιγενετική ρύθμιση των γονιδίων επιτρέπουν μέσω καλής μητρικής εγκυμοσύνης, δημιουργίας ασφαλούς δεσμού με τη μητέρα και ενός γνωστικά και κοινωνικά εμπλουτισμένου προσχολικού περιβάλλοντος να μετριάσουν φυσικές ή γενετικές ευπάθειες. Παράγοντες όπως η σωστή διατροφή, το κοινωνικό παιχνίδι, η έκθεση στη γλώσσα, η μουσική, η κάθε καλή τέχνη και κυρίως η τρυφερή και σταθερή φροντίδα ενισχύουν την ανάπτυξη της σκέψης, της ενσυναίσθησης και της προκοινωνικής συμπεριφοράς.

Συνεπώς, η ζεστασιά, η ανταπόκριση και η συνέπεια των ενηλίκων προς τα παιδιά βελτιώνουν τη ρύθμιση των συναισθημάτων και την ικανότητα για

συνεργασία, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη μιας κοινωνίας όπου όλα τα παιδιά – ανεξάρτητα από τον βαθμό ευφυΐας ή ενσυναίσθησης – μπορούν να αναπτυχθούν πλήρως και να γίνουν συνεισφέροντα μέλη μιας κοινωνίας. Τα προσχολικά και σχολικά προγράμματα «Κοινωνικής και Συναισθηματικής Μάθησης» (SEL) δεξιοτήτων έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα ωφέλιμα προς αυτή την κατεύθυνση.

Η πρόκληση, λοιπόν, δεν είναι να εξαλείψουμε τις διαφορές, που ούτως ή άλλως δεν είναι δυνατόν, αλλά να τις κατανοήσουμε και να τις διαχειριστούμε δημιουργικά. Όπως στη φύση, έτσι και στις κοινωνίες η ποικιλία των ανθρώπινων χαρακτηριστικών αποτελεί πηγή προσαρμοστικότητας και δύναμης. Αντί να αποκλείουμε ή να στιγματίζουμε, οφείλουμε να αναγνωρίζουμε, να καθοδηγούμε και να ενισχύουμε τα θετικά στοιχεία κάθε ανθρώπου, ώστε όλοι να συμβάλλουν – ο καθένας με τον δικό του τρόπο – στη συλλογική μας πρόοδο.

Ο κ. Γεώργιος Π. Χρούσος είναι ακαδημαϊκός, ομότιμος καθηγητής Παιδιατρικής και Ενδοκρινολογίας, επικεφαλής στην έδρα της UNESCO Εφηβικής Υγείας και Ιατρικής, ΕΚΠΑ, πρόεδρος στο Ελληνικό Ινστιτούτο Pasteur.